

KİTAP VE SÜNNETİN İŞİĞİNDE HZ. PEYGAMBER'İN DİN VE DÜNYA ANLAYIŞI

Doç. Dr. Yusuf İŞİCİK

İslâm Peygamberi Hz. Muhammed S.in, Kur'an-ı Kerim'den yahutta daha genel bir ifadeyle *vahiy*'den uzak ve ondan kopuk bir din ve dünya anlayışından bahsetmek mümkün değildir. Ne zaman Hz. Peygamberin herhangi bir konuyla alakalı bir görüşünden bahsedilse, akla ilk gelen, hemen vahiy olur. Gerçi bu demek değildir ki, O'ndan duyulan bütün sözler ve O'nun bütün hareketleri vahiy eseridir! Elbette ki O'nun, peygamber şahsiyeti yanında, herkes gibi beşerî bir kişiliği de vardı ve hayatında bu yönüyle birçok şeyler söylemiş ve yapmıştı. Ancak, insanlığın en büyük ve son kurtarıcısı olan bir Peygamber'den bahsederken, kendisini hiçbir şeyle bağımlı görmeyen filozof ve düşünürler hakkında kullanılan teknik ifadelerden ya kaçınmalı ya da onları dikkat ve ihtiyatla kullanmalıdır.

Bu bakımdan, Hz. Peygamber'in din ve dünya anlayışı, aslında İslâmın anlayışıdır; bu da O'nu son peygamber olarak âlemlere gönderen Allah'ın mesajıdır. Böyle hassas ve yanlış çağrışımlara sebep olabilecek bir konuya girerken, bu hususa işaret etmekte, sanırım büyük fayda vardır.

İmdi, konumuzun ana-hatlarını belirlemek üzere birkaç soru ortaya atalım :

1. Hz. Muhammed'in gönderilmesindeki asıl amaç nedir?
2. O'nun S. ortaya koymakla emrolunduğu *din*, hangi temel özellikleri taşımaktadır?
3. Hz. Peygamber'in Allah'tan aldığı kesin olan son kitap Kur'an-ı Kerim dışında söyledikleri ve yaptıkları da vahye mi dayanmaktadır; yoksa bunlardan kendi inisiyatifine bağlı olanlar var mıdır?
4. Nihayet, Hz. Muhammed S., dünyada yaşamış bir insan olarak, ne gibi beşerî özellikleriyle tanınmış ve nasıl bir dünya anlayışından yana olmuştur?

I. Hz. Muhammed'in Peygamber Olarak Gönderilmesindeki Asıl Amaç

Şunu hemen belirtmek lâzımdır ki, Allah, insanı evrendeki hayatını kolaylaştırıcı tüm bilimsel ve teknik yeteneklerle donanmış bir halde yaratmış, onu ve kâinatı bu yönde fitraten programlamıştır. Bugünün baş döndüren teknolojisi, insan ve evrendeki bu ilâhî programın zorunlu bir tezahürüdür. (1)

Madem insan, dünyevî bilimler ve maddî gelişmelerin üstesinden gelecek tarzda yaratılmış, öyleyse, ona rehberlik üzere gönderilen bir *Elçi'nin*, zaten programlanmış ve tahakkuk etmekte olan bir işle görevlendirilmesi, hikmete uygun olmaz. Bu sebeptendir ki, Hz. Muhammed S., insana Tek Allah inancını ve bu inancın gerekli kıldığı ferdî ve ictimâî sâlih amelleri öğretmek üzere gönderilmiştir.

Nitekim, Hz. Peygamber'in, zirâî bir mesele dolayısıyla: «Siz dünya işlerinizi daha iyi bilirsiniz.» (2) «Fakat size Allah'tan bildirdiğim şeyleri tutunuz.» (3) buyurması, Rasûlün ana görevinin, *dîni tebliğ* olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan, Kur'an-ı Kerim de, Hz. Peygamber'e *sahâbe* tarafından sorulan değişik amaçlı soruları, dînî amaçlar doğrultusunda cevaplandırmakla, aynı gerçeğe işaret etmiştir. Meselâ, bir defasında, Sahâbe'den Muaz b. Cebel ve Sa'lebe b. Ganem tarafından, ay'ın çeşitli görüntüleri ve bunun niçin böyle olduğu sorulmuş, akabinde şu âyet nâzil olmuştur :

«Sana hilâlleri soruyorlar. De ki: Onlar, insanlar ve hac için vakitlerdir.» (5)

Bu sebeptendir ki, Hz. Peygamber ve O'na vahyedilmiş olan Kur'an-ı Kerim, dün ve bugün, asıl olan dînî amaçlarının dışına kaydırılacak tarzda birtakım tâlî meselelere konu yapılmakla, Kur'an ve Sünnet'in, insanlığa hidâyet sunan yönlerinden uzaklaştırılmıştır.

Müslümanlara ferdî ve ictimâî alanlarda büyük görevler yükleyen Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifler'i bu kabil esrârengiz ve hayattan uzak mecrâlara çekmek isteyenlere, aşağıdaki satırlarla seslenen Müslüman Türk Âlimi haksız mıdır :

- (1) Şunu da unutmamak lâzımdır ki, maddî başarılarla ve üstün teknolojilere namzet olarak yaratılmış olan insanoğlu, aynı zamanda sağlıklı bir imana, hakka tâbî olma özelliğine ve manevî gelişmelere de fitraten istidatlıdır.
- (2) Müslî, fezâil 141.
- (3) Müslîm, fezâil 139; İ. Hanbel 1, 162.
- (4) Kasımî, Mehâsînut-Te'vîl, Mısır 1957/1376 111, 469.
- (5) 2 Bakara 189.

«Ben, fenleri kendimizde görmek isterim; onları Kur'an'da aramak taraftarı değilim. Kur'an'ın tertip tarzı başkadır. O, insanların ictimâî kanunlarını, medeniyetini, siyasetini, ahlâkını, garazdan, ivazdan, tekellüften, sathilikten uzak olarak en ciddî, en nezih, en sade ve en umûmî bir sûrette tanzim eyler. ... Kur'n-ı Kerim, insana insanlığı öğretir; yüksek bilgiler verir. Cismanî hastalıklardan ziyade rûhî hastalıklara çare gösterir.» (6)

Bu demek değildir ki, Kur'an-ı Kerim ve Hadîs-i Şerifler, bilimsel ve teknolojik hakikatlerden hiç söz etmiyor! Bilâkis, özellikle Kur'an, o dönemlerde insanlığın meçhulü olan birtakım ilmî gerçeklere işaretlerde bulunmuştur. Hattâ O'nda, bugün bile insanlığın bilgi hudutlarını erişemediği bazı kevnî ve ilmî gerçeklere işaret edilmiştir.

Ancak, bu gerçekler, Kur'an'da, Allah'ın varlığı ve eşsiz kudretini anlatmak amacıyla yer almakta, insana *İslâm* gerçeğini kavratmak gayesiyle bunlara temas edilmektedir. Yine, bu kabil ilmî hakîkatlere hadislerde de aynı gayeyle atıflarda bulunulmuştur. İnsanlık hangi ileri bilim ve teknolojik seviyeye ulaşırsa ulaşsın, Kur'an ve Hadislerde işaret edilen gerçeklere aykırı bir sonuca varılmak söz konusu olmayacaktır. Böylece, Kur'an ve Sahih Sünnetin i'cazı, her dönemde yinelenenektir. Bu, ayrıca ele alınması gereken, başlı başına bir konudur. «Kur'an ve Hadisler, fen değil, din getirmiştir.» şeklindeki sözümüzden yanlış manâlar anlaşılmasın diye, bu kısa izahı lüzümlü gördük. (*)

II. Hz. Peygamber'in Getirdiği Dînin Temel Özellikleri

Bütün Peygamberler gibi İslâmın Elçisi Muhammed S. de, insan eğitimi ve toplum yönetimini ilgilendiren hususları kendi aslî görev alanı bilmiş, bunun dışında söz gelimi meteoroloji, astronomi, botanik, tıp, fizik gibi ilimlere ancak bir beşer olarak ilgi duymuş ve bunlarla bizzat meşgul olmayıp ehline bırakmıştır. (**)

Esasen, dînin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'in, vukû bulan olaylara ve sorulara karşı inîş tarzı da böyle olmuştur. Nitekim, hilâf ile ilgili olarak yukarıda naklettiğimiz olayın akabinde Kur'an'ın yaptığı açıklama üslûbu, bunu açıkça gösterir.

Yine Hz. Peygamber, Ramazan hilâlinin tesbiti gibi çok mühim dînî

(6) Mustafa Sabri, Meseleler, İstanbul 1976, s. 31.

(*) İlmî Tefsir konusunda geniş bilgi için bkz., Muhammed Huseyn ez-Zehabî, et-Tefsîr ve'l-Mufessirûn, Kahire 1961/1381 111, 140 - 160; Muhsin Abdülhamid, Dirâsâtun fî Usûli Tefsiri'l-Kur'an, Bağdad 1980/1400, s. 130-137; Celâl Kırcı, Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler, İstanbul 1981.

(**) Özellikle tîb alanında, kimi kez gayr-i metlûv vahye dayanarak söyledikleri, istisna teşkil eder.

bir konuda bile, son derece sade ve her dönemde herkes tarafından tatbik edilebilen pratik usûlleri benimseyip tavsiye etmiş ve hesapla, ne kendisini, ne de ümmetini mükellef kılmamıştır. (7)

Hz. Peygamber'in getirdiği dinin en bâriz özelliği, zaman içerisinde tedricen takdim edilmesi ve bundan dolayı da, insana ve topluma mâlûlmasıdır. Böylece, İslâmın cemiyete sunulduğunda, insanın zaman içerisinde eğitimine büyük önem verilmiştir. Nitekim, Hz. Âişe'nin şu mühim sözü, bu hususu nekadar güzel açıklar :

«Başlangıçta, içerisinde Cennetî ve Cehennemî anlatan kısa sûreler inmiş, nihayet insanlar İslâma ısınınca helâl ve haramlar gelmiştir. Eğer, ilk başta 'içki içmeyin, zina etmeyin' gibi hükümler incek olsaydı, insanlar, 'biz bunu yapamayız' derlerdi.» (8)

Hz. Peygamber, insanların zihinlerini kurcalayacak ve onları endişelere sevkedecek teşebbüslere girişmemiştir. Bu esasa o kadar riayet etmiştir ki, gerektiğinde birtakım haklı davranışlarından ve müstehaplardan bile vaz geçmiştir. Kaynaklarda buna dâir birçok örnekler vardır. Meselâ Hz. Peygamber'in, hanımı Âişe'ye söylediği şu söz, bu konuda en açık bir örnektir :

«Eğer kavmin yeni müslüman olmasaydı, Ka'be'yi yıkar, onu İbrahim A.S.'in yaptığı temeller üzerine yeniden inşâ ederdim.» (9)

Devlet ve vatan aleyhindeki faaliyetleri sebebiyle ağır cezaya çarptırılması gereken münâfıkların reisi Abdullah b. Ubey'i cezalandırmayıp affetmesi, böylece, etraftan «Muhammed vatandaşlarını öldürtüyor» denmesine fırsat vermemesi de, bu konuda mütâlâa edilebilecek meşhur bir olaydır.

Hz. Peygamber, dîni emirlerin *rükün*, *şart* ve *edeb*'lerini anahatlarıyla bildirmiş, fazla ayrıntılara gitmeksizin, tafsilâtı insanların bu konulardaki anlayışlarına bırakmıştır. Tabiatıyla bu, insanların ibadetlerin özüne ehemmiyet vermelerine, çeşnili ve esnek bir din anlayışına ve teferruatta serbestiye neden olmuş, böylece ibadetler, insanlar için bir cendere değil, sevinç ve neş'e dağıtan ameller olmuştur. Örnek verirsek, Hz. Peygamber, namazda kıbleye dönülmesi gerektiğini emretmekle yetinmiş, nasıl, ne derece ve açıda dönüleceğine dâir herhangi bir prensibe işâret etmemiştir. Hattâ şöyle buyurmuştur :

(7) Bkz. Buhâri, saym 11, 13; Müslim, sıyam 15.

(8) Buhari, fezâilü'l-Kur'an 62.

(9) Buhâri, hac 42; Müslim, hac 399, 404.

«Doğu ile batı arası kıbledir.» (10) Her nekadardır, sonraki dönemlerde, Ka'be'nin aynına mı, yoksa cihetine mi dönüleceği tartışılmışsa da, rahmet ve müsâmaha Peygamberi'nin bu açık ve belîğ sözü karşısında, bu kabil tüm tartışmaların nekadardır anlamsız ve nekadardır lüks ve bid'at şeyler olduğu ortadadır. (11)

Eğer, Hz. Peygamber için «din anlayışı» tabiri câizse, O'nun din anlayışında kolaylık hâkimdir. Çünkü O'nu eğiten Kur'an'ın tüm mesajında hâkim olan budur. Dolayısıyla, ahlâkı Kur'an olan bir Elçinin (12) her türlü davranışları ve tüm ibadet hayatı, müsâmaha ve kolaylığı yansıtacaktır. Bazı örnekler verelim :

«Hz. Peygamber, Ebû Mûsâ ile Muaz b. Cebel'i Yemen'e vazifeli gönderirken şöyle buyurmuştur :

«Kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin. Uyum içinde olun, ihtilâf etmeyin.» (13)

Hz. Peygamber buyurmuşlardır ki: «Yahûdiler bilsinler ki, bizim dinimizde kolaylık hâkimdir.» (14)

Kur'an-ı Kerim : «Allah size kolaylık murad eder; zorluk istemez.» (15) derken, ahlâkı Kur'an olan Elçi S. de, aynı gerçeği şöyle ifade etmekteydi :

«Sizler, ancak kolaylaştırıcılar olarak gönderildiniz; zorlaştırıcılar olarak değil.» (16)

«Bir kimse, dinde zoru tercih etmeyegörsün; din ona galebe çalar.» (17)

(10) Tirmizî, salât 139; Muvatta, kible 8; bkz., Dehlevî, Hucetullâhî'l-Bâliğa, es-Seyyid Sâbık Nesri, 1, 235 - 237.

(11) Ramazan ve Kurban bayramları vaktini, her yıl büyük ihtilâf ve gürültülerle tesbit etmeğe uğraşan ve ihtilâftan sanki zevk alır hale gelmiş olan günümüz müslümanlarına, Yüce Peygamber'in şu mübarek sözlerini ithaf ediyoruz: «Ramazan Bayramı, müslümanların oruç açtıkları ve Kurban bayramı, müslümanların kurban kestikleri gündür.» Tirmizî, savm 78; bkz., el-Mubârekfûrî, Tuhfetul Ahvezî, 1964/1384 11, 515; 111, 382 - 383.

(12) Hz. Âişe, Peygamber S.in ahlâkı hakkında bilgi soran birine şöyle demiştir: «Sen Kur'an okumuyor musun? Allah'ın Peygamberi'nin ahlâkı Kur'an idi.» Müslim, musâfırın 139; Ebû Dâvud, tatavvu 26.

(13) Buhârî, meğâzi 60, ahkâm 22.

(14) İ. Hanbel VI, 116, 233.

(15) 2 Bakara 185.

(16) Buhârî, vudû' 58; E. Dâvûd, tahâret 136; İ. Hanbel 11, 239.

(17) Buhârî, iman 29; Nesâî, iman 28.

(18) 18 Kehf 110.

III. Hz. Peygamber'in Sözlerinin Dinî ve Dünyevî Yönleri ve Bunların Vahiyle İlgisi

Şimdi de, Hz. Peygamber'in, Kur'an'ın dışında söyledikleri ve yaptıkları üzerinde duralım :

Kur'an, Peygamber S.e şöyle hitap eder :

«De ki, ben ancak sizin gibi bir beşerim. Bana vahyediliyor. İlâhınız ancak tek bir ilâhtır. Artık kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, sâlih amel işlesin ve Rabbine ibadete kimseyi ortak etmesin.» (18)

Bu âyet, Allah Teâlâ'dan vahiy alan İslâm Peygamberinin beşer olduğunu açıkça beyân ediyor. Bu demektir ki, Allah'ın Elçisi S., dünyevî ve fizikî bir çevre içerisinde bir beşer olarak hayat sürmekte ve bir insanın tabii olan yönlerine sahip bulunmaktadır. O, doğan-büyüyen, yiyen-içen, evlenen ve çoluk-çocuk sahibi olan, haz duyan, sevinen ve üzülen, sınırlı bir güce ve mahdud fizikî imkânlarla sahip olan insanlarla, bu bakımlardan ortak özelliklere sahiptir. Binâenaleyh O, dinî olmaksızın, vahiy'le herhangi bir alâkası olmadan, sade bir insan olarak ve tabii bir insiyakla, bu dünya hayatının birtakım meseleleriyle alâkalı olarak sözler söyleyecek ve bazı şeyler yapacaktır. Nasıl, bir insan, tâ çocukluğundan beri içinde yaşadığı muhtelif sosyal, kültürel ve fizikî çevrelerden birtakım bilgi, görgü ve tecrübeler kazanır ve hayatını yaşarken bunlara dayanarak birtakım değerlendirmelerde bulunur, sözler söyler ve işler yaparsa, Hz. Peygamber de böyledir. Bunların dinî bir yanı yoktur ve bu kabil şeyleri vahiy eseri olarak değil, kendi beşerî bilgilerine dayanarak söylemiş ve yapmıştır. Bunların, dinî hayatla uyum ve uyumsuzluğu değil, dünyevî bilgiler, teknik ve tecrübelerle uyum ya da uyumsuzluğu söz konusudur. Tabiatıyla, Peygamber S.in, bu kabilden ve sınıftan bazı şeylerde, isabet etmediği hususlar da olacaktır.

Nitekim, Mûsâ b. Talha, Râfi b. Hudeyc ve Enes b. Mâlik'ten ayrı ayrı rivayet edilen bir hurma aşılama hâdisesi vardır. Peygamber S. bu rivayetlerin birinin ifadesine göre, hurma ağaçlarının başında birtakım işler yapan kimselere rastlar. Bunların ne yaptıklarını sorar. Kendisine, erkek hurma dallarını dişlerine çırtıklarını ve böylece hurmaların aşılınıp meyve tuttuğunu söylerler. Bunun üzerine Hz. Peygamber der ki :

«Bunun herhangi bir yararının olacağını sanmıyorum.»

Hurma aşılamanı adamlar bunu duyunca işi bırakırlar. Bu kez Hz. Peygamber şöyle der :

«Şayet faydası varsa yapsınlar. Benimkisi bir tahmindir. Buna baka-

rak beni muâhaze etmeyin. Şu var ki, ben size Allah'tan bir şey bildirdiğimde onu tutun. Zira ben, Allah'a asla yalan isnad etmem. (19)

Diğer iki rivayette, Hz. Peygamber'in: «Sanıyorum, yapmasanız daha iyi olur.» demesi üzerine adamlar aşılama işini bırakırlar ve o sene hurmalar iyi olmaz. Hz. Peygamber'e durum anlatıldığında şöyle buyurur :

«Siz dünya işlerinizi daha iyi bilirsiniz.» (20) «Ben de bir insanım. Sizi dininizle ilgili bir şey emrettiğimde onu tutun. Kanaat olarak bir şey size söylediğimde ise, (unutmayın ki) ben de bir insanım.» (21)

Bu olay, Hz. Peygamber'in, dünya işlerinde sade bir insan olarak kendi şahsî ve beşerî bilgilerine dayanarak konuştuğunu ve hareket ettiğini, bunlarda bazan yanılabilirdiğini belirtmektedir.

Hadisteki «Ben size Allah'tan bir şey bildirdiğimde onu tutun.» ifadesi, Allah'ın Rasûlünün, bir Peygamber olarak söyledikleri ve yaptıklarıyla, bir insan olarak söyledikleri ve yaptıklarını birbirinden ayırdığını ve hiçbir zaman, *vahiy*'le kendi beşerî bilgilerini birbirine karıştırmadığını belirtmektedir. (22)

Peygamber S.in sözlerinin *dîni* ve *dünyevî* olarak ikiye ayrılması, O'nun, bir taraftan hayatının çok büyük bir kısmında fonksiyonel olan *nebevî* bir şahsiyete, diğer taraftan da *beşerî* bir kişiliğe sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Gerçi, Kur'an-ı Kerim'den ve Hz. Peygamber'in söz ve uygulamalarından ibaret olan İslâmî, dîni ve dünyevî üniteler olarak bugünkü modern anlamda ikiye ayırmak mümkün değildir ve İslâm - eğer O'nu kendi orijinal ve gerçek hüviyetiyle göreceksak - her türlü dünyevî faaliyetleri denetim ve sultasî altında tutma özelliğinde dîni ve ahlâkî evrensel bir hukuka sahiptir. Ve en modern bir toplum için gerekli her türlü hukûkî statü ve ünitelere, hem materyal, hem de dinamizm olarak mâliktir. Binaenaleyh, burada söz konusu edilen *dünyevî* sözünden maksat, Hz. Peygamber'in, ne farz, ne vacip, ne müstehab, ne mekruh, ne de haram herhangi dîni bir hüküm ifade etmeksizin ve ümmet için herhangi bir şekilde şeriat olmaksızın, sırf kendi beşerî bilgi ve tecrübeleri olarak söyledikleri dünyevî bazı şeylerdir. Bunlar, Hz. Peygamber tarafından, din ve ibadet

(19) Müslim, fezâil 139; İ. Hanbel 1, 162.

(20) Müslim, Fezâil 141.

(21) Müslim, fezâil 141.

(22) Diğer taraftan, vahye dayalı olarak söylediği hadisleri, yani gayr-i metlûv vahyi de, Kur'anî vahiy'le karıştırmamağa büyük özen göstermiş, bu sebeple, Kur'an âyetlerinden başka şeylerin yazılmasını ilk yıllar yasaklamıştır.

olsun diye söylenmediği için, mü'minleri bağlayıcı özelliğe de sahip değildir. Mü'minleri bağlayan şey, Hz. Peygamber'in din ve şeriat olarak söyledikleri ve yaptıklarıdır.

Nitekim, İmam Müslim, *Sahih*'indeki (Kitâbu'l-Fedâil)inin 38 inci babına şu adı vermiştir :

«Hz. Peygamber'in, kendi re'yine dayanarak dünya işleri hakkında söylediklerini değil de, *din* ve *şeriat* olarak söylediklerini tutmanın *vâcib* olduğu bâbı.» (23).

İmdi, genel olarak hadislerin vahiyle ilgisinin ne olduğu üzerinde biraz daha teksifi bir şekilde durmamız gerekiyor. Konuyu, Şah Veliyyullah Dehlevî'nin ünlü eseri «Huccetullâhi'l-Bâliğa»nın ilgili bölümünden özetleyelim :

«Peygamber S.den rivayet edilen hadisler iki kısımdır: *Birinci kısım*, risâleti tebliğ sûretiyle söyledikleridir. «Peygamber size ne verdiyse O'nun alın, neden sizi nehyettiyse ondan kaçının.» (24) âyeti, bu kısım hakkındadır. a — Akaid ve âhiret hakkında söyledikleri bu bölüme girer ki, tamamı vahye dayanır. b — İbadetler ve şer'î hükümler de bu kısımdandır. Bunların bir kısmı vahye, bir kısmı Hz. Peygamber'in ictihadlarına dayanır. Ancak, O'nun ictihadı *vahiy* mesabesindedir. Çünkü Allah Teâlâ, O'nun herhangi bir ictihadının yanlış olarak kalmasına mânî olur. c — Ahlâkî kurallar ve hikemî değerler de bu kısma dâhildir. Bunlar da genellikle O'nun ictihadlarına dayanır. Şu anlamda ki, Allah Teâlâ'nın kendisine talim ettiği genel kaideler çerçevesinde O bu esasları vaz'eder. d — Amellerin faziletleri ve menâkıb da bu kısımdan olup, kanâatimce bir kısmı vahye, bir kısmı da ictihadına dayanır. Hz. Peygamber'in sözlerinin *ikinci kısmı* ise, risâleti tebliğ kabîlinden olmayarak söyledikleri ve yaptıklarıdır. O'nun: 'Ben de ancak bir beşerim. Size dininizle ilgili bir şey emrettiğimde onu tutun. Kanâat olarak bir şey size söylediğimde ise, (unutmayın ki) ben de bir insanım' (25) dediği, işte bu kısım hakkındadır. a — O'nun tıbbî favsiyeleri bu kabîldendir. (*) b — İbadet olsun diye değil de, öyle rast geldiği için yaptıklarıyla, c — Kavmi arasındaki konuşma ve hasbihalleri de böyledir. Nitekim, Zeyd b. Sâbit'e bir grup kimse gelerek: 'Bize Rasûlullahın hadislerini anlat' dediklerinde, Zeyd: 'Rasûlullahın komşusuydum. Vahiy gelince beni çağırır, O'na vahiy yazardım. Dünyevî konularda söz ettiğimiz zaman O da bizimle beraber söz eder,

(*) Dehlevî'nin bu görüşüne katılmayan birçok İslâm âliminin olduğunu gözardı etmemelidir.

(23) Müslim, fezâil 38.

(24) 59 Haşr 7.

(25) Müslim, fezâil 141.

âhiretten bahsettiğimizde, bizimle birlikte O da âhiretten bahsedirdi. Yeme içmeden bahsetsek, O da bahsedirdi. Şimdi bütün bunların hepsini size nasıl anlatayım?» (26)

Anlaşılmıştır ki, Hz. Peygamber'in hadislerinin hepsi, O'na Vahyedilmiş değildir. Ancak şurası unutulmamalıdır ki, dînî bir konuda O'nun vahye dayalı olarak söyledikleri ile, ictihadına dayanarak söyledikleri, dînen aynı değerdedir. Çünkü Hz. Peygamber'in ictihadlarıyla verdiği hükümler, tabir caiz ise, Allah Teâlâ'nın onayından geçiyor, böylece vahiyle eş değere ulaşıyordu. Tasvip edilmeyen ictihadları ise, tasvip edilen şekliyle düzeltiliyordu. Nitekim Hz. Peygamber'in, kabir azabı hakkında başlangıçta söyledikleri, bilâhare *gayr-i metlûv vahiy*'le değiştirilmiştir. (27) Misalleri çoğaltmak mümkündür. O'nun - bilhassa günlük hayatta - siyâsi, askerî ve ictimâî konularla ilgili olarak söyleyip yaptığı bazı şeyler, ya bizzat Kur'an-ı Kerim'le, ya da Kur'an'ın dışındaki *gayr-i metlûv vahiy*lerle düzeltilmiş veya değiştirilmiştir. Meselâ, Mekke Müşriklerinin ileri gelenleriyle meşgul olduğu telâşlı bir anda gelen âmâ sahâbî Amr İbnu Ümmi Mektûm'a ilgi gösterememesi (28) ve Bedir esirleri hakkında verdiği karar (29) üzerine derhal Kur'an âyetleri inmiş ve Rasûlüllah'ın tatbikatları kritik edilerek, yapılması gerekenler bildirilmiştir.

Bunlar, İslâma ve İslâmın kaynaklarına şüphe düşürmek yerine, aksine, Hz. Peygamber'in tebliğatının tamamen vahyin kontrolünde olduğunu ve İslâm Peygamberi'nin kendi şahsî düşüncelerinin zerre kadar tebliğatına yansımadığını göstermesi bakımından çok enteresan olaylardır.

Acaba, «Peygamber hevasından konuşmaz. O, ancak kendisine vahyolunandır.» (30) âyeti, Hz. Peygamber'in her söylediğinin vahiy olduğunu ifade etmez mi? diye bir soru akla gelebilir. Değişik şekillerde anlaşılmış çalılışmış olan bu âyet, aslında şunu ifade eder: «Hz. Peygamber'in Kur'an olarak tebliğ edip söyledikleri, tamamen vahiydir.» Bu âyet, müşriklerce, *şiiir, efsane, büyü* gibi isnatlara hedef olan Kur'an'ın, menşe' ve hüviyetini açıklayan ve bu konuda *usûl* diliyle *nass* olan bir âyettir. Nitekim, büyük müfessir İbnu Cerîr et-Taberî, bu âyeti şöyle tefsir etmiştir:

«Muhammed bu Kur'an'ı kendi hevasından konuşmuyor. Kur'an, ancak Allah'ın O'na vahyettiği vahiydir.» (31)

(26) Devlevî, a.g.e., 1, 271 - 272.

(27) Bkz., İ. Hanbel VI, 81.

(28) Bkz., 80 Abese 1 - 10 ve İbnu Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azim, Beyrût 1385/1966 VII, 211 - 213.

(29) Bkz., 8 Enfal 67 ve İ. Kesîr, a.g.e., 111, 345 - 348.

(30) 53 Necm 3.

(31) Taberî, Câmîu'l-Beyân, Bulak 1328, XXVII, 25.

IV. Hayatın İçinde Hz. Peygamber

Dünyada hiç kimse, Hz. Muhammed S. kadar sevilmemiş ve O'nun kadar insanları kendisine hiçbir fânî hayran bırakmamıştır. Bunun sebebi acaba nedir?

Din, metafizik hususiyetlere ve mücerred özelliklere sahip bulunması sebebiyle, fizik dünyada algılanması ve uygulanması dikkat isteyen ilâhî bir müessesedir. Eski ümmetlerde ve İslâm sonrası bazı toplumlarda, bu özelliği sebebiyledir ki *din*, ya hayata pranga vuran metafizik bir yük haline dönüştürülmüş ya da umursanmayan antika bir değer olarak hayattan uzaklaştırılmıştır.

Dinle dünyayı barıştırmış, madde ile manâ arasında görülegelen tezadı ortadan kaldırmış bir insan ve bir din mübelliği olması, herhalde İslâm Peygamberi'ne duyulan emsalsiz sevgi ve hayranlığın beşerî çapta en önemli sebebi olsa gerektir.

Dünyada en büyük zorlukları göğüslemiş, en muazzam cihadları yapmış ve en yoğun bir ibadet hayatı yaşamış olan İslâm Peygamberi, ne enteresandır ki, karşımıza hayat dolu bir insan olarak çıkar. O'nun bu yönünü belirten bazı olayları dikkatlere sunalım :

Hz. Âişe anlatıyor : «Habeşliler bir bayram günü mescitte gösteri yapıyorlardı. Hz. Peygamber, seyretmeye beni de götürdü. Oynadıkları oyuncu, usanincaya kadar baktım.» (32)

Yine Âişe R.nın anlattığına göre, bir bayram günü, *Buas* türküleri söyleyerek deî çalan iki cariye kızı Hz. Ebûbekr azarlamış, bunun üzerine, orada bulunan Peygamber S. Ebûbekr'e manî olarak, bayram günlerinde oyun ve eğlencenin meşrû olduğunu söylemiştir. (33)

Bir İslâm bilgini (34), bu olayı şöyle değerlendirir :

«Hz. Peygamber, Ebûbekr'e şu iki sebepten dolayı karşı çıkmıştır :

1. Şeriatte, ümmet için bir genişlik ve lütûf ve bazı vakitlerde ferahlık olsun diye mubah kılınan şeylerin haram olmadığını göstermek.

2. Şeriat Koyucu olarak, kendi âile efradına ve ümmetine, toleranslı ve yumuşak davranarak, onların birtakımı mubah şeylerle gönüllerini dinlendirmelerini ve ardından daha dinç bir şekilde ibadete yönelmelerini temin etmek. Nitekim Ebûbekr R.in, 'Ey Allah'ın Rasûlü, Kur'an mı, şiir mi?'

(32) Bkz., Müslim, İdeyn 20.

(33) Buhârî, İdeyn 3; Müslim, İdeyn 16.

(34) el-Hâfız Ebûbekr Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed b. Habib el-Âmirî el-Bağdâdî.

diye sorması üzerine: 'Bir müddet bundan, bir müddet ondan' buyurması gibi.» (35)

Hız. Âişe, Ensar'dan bir delikanlıya gelin götürmüştü. Rasûlüllah, S., ortalıkta bir düğün belirtisi görmemiş olmalı ki, şöyle buyurdu: «Ey Âişe! Hani oyun ve eğlence? Ensar eğlenceyi sever!» (36)

Hız. Peygamber, nikâhın mescitlerde yapılmasını ve bunun def çalınarak ilân edilmesini isterdi. (37)

Hız. Peygamber, o dönemdeki kadınların ve bu arada kendi hanımlarının tabii birtakım âdet ve alışkanlıklarına son derece saygı duyar, hattâ bu konularda teşvik ve yardımlarda bulunurdu. Meselâ, ilk göz ağrısı Hız. Hatice'nin saç - baş temizliği ve bakımı için bir bayanın *Hâne-i Saâdet*'e gidip geldiğini ve sonraki dönemlerde bu hanımı gördüğünde Hız. Peygamber'in: «Hatice'nin zamanında bu bize gelirdi» diyerek hürmette bulunduğunu, kaynaklar zikrederler. (38) Yine kaynakların naklettiğine göre, Rasûlüllah S., Huyey b. Ahtab'ın kızı *Safiyye* vâlidemizle evlendiğinde, *Ümmü Süleym* adındaki hanım, *Safiyye*'nin saçını başını yapmış ve O'nu gerdeğe hazırlamıştı. (39) Yine Mü'minlerin Annesi *Ümmü Habîbe*, Hız. Peygamber'le evleneceğinde, Rasûlüllah'ın emriyle diğer hanımları tarafından kendisine birçok parfüm ve makyaj malzemesi temin edilmişti. O bunları kullanır ve Rasûlüllah S. kendisine birşey demezdi. (40)

Hız. Peygamber bizzat kendisi de, vücut ve saç - baş temizliğine çok itinâ gösterirdi. Meselâ, def-i haceti müteakip temizlendikten sonra, o güne has itriyâtla (kâfûr ve öd) silinir, eşi Âişe R. tarafından, o günün losyonlarından sakalına sürülürdü. (41)

Allah'ın Elçisi, kendi döneminin teknik ve bilim imkânlarından yararlanılması konusunda oldukça titizdi. Meselâ, *Külâb* savaşında yaralanan *Arface*'nin, mâdenle kaplatılan kesik burnunun koku yapması üzerine, yaranın *altın*'la tutturulup kaplatılmasını emretmişti. (42)

İslâm Peygamberi S., tabiatın yeşillendirilmesine, ekilip dikilmesine o kadar önem vermiştir ki, ekilen bir ağaç veya bitkiden insan, hayvan

(35) el-Kettâni, et-Terâtibu'l-İdâriyye, Beyrut, 1346, 11, 123.

(36) Bkz., Buhari, Nikâh 63.

(37) Tirmizî, nikâh 6.

(38) Kettâni, a.g.e., 11, 111.

(39) Bkz., Kettâni, a.g.e., 11, 111.

(40) Bkz., Kettâni, a.g.e., 11, 37.

(41) Bkz., Kettâni, a.g.e., 11, 36 - 37.

(42) Ebû Dâvud, hâtim 7.

veya kuşlar yedikçe, bunun, sahibi için birer sadaka olduğunu bildirmiştir. (43)

İlmin yayılması, neslin eğitimi, ülkenin bayındır hale getirilmesi gibi din, kültür ve amme hizmetlerine verdiği önem incelendiğinde görülür ki, Hz. Peygamber din ile dünyayı iç içe gören ve yürüten bir anlayışı ümmetine armağan etmiştir. Bir ilim ortaya koyan veya ırmak açtıran veya kuyu kazdıran, bir hurma diken veya mescid yaptıran, geriye bir mushaf veya hayırlı bir evlât bırakan kimse, kabirde *ecir* almağa devam edecek, amel defteri kapanmayacaktır. (44)

Ticaretinde dürüst müslüman kimse, Hz. Peygamber'in bildirdiğine göre, kıyamet günü şehitlerle beraber olacaktır. (45)

Miskinlik, tembellik ve kadercilik, O'nun kesinlikle yasakladığı şeylerdir. Güzel yollardan rızık kazanmak için çaba harcanmasını istemiş, tembelliğe karşı «Allah'tan korkunuz!» diye ümmetini uyarıştır. (46)

Büyük İslâm bilgini ve düşünürü *İbnü Kayyim el-Cevziyye*, O'nu, hayatın perspektifinden şöyle tanımlar :

«Hz. Peygamber, alışveriş ve ortaklıklar yapmış, vekil ta'yin etmiş, kendisi başkalarına vekil olmuş, hediye vermiş, verilen hediyeleri kabul etmiş, bağışta bulunmuş, başkalarının bağışını (hibe) kabul etmiş, borca girmiş, ödünç almış, kefil olmuş, vakıfta bulunmuş, yapılan rica ve şefaatleri duruma göre kimi kez kabul, kimi kez reddetmiş, ama kızıp kötülmemiş, kendisi yemin etmiş, başkalarına yemin verdirmiş, kâh yeminini tutup kâh rücû ederek keffaretini vermiş, şakalaşmış ve her hâl ü kârda dâima hakkı söylemiştir. O - Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun - tam bir örnek hayat yaşamıştır.» (47)

Bir taraftan konunun hassasiyeti, diğer taraftan böylesine önemli bir konunun sunulduğu sırasındaki muhtemel eksiklikler, zihinlerde birtakım şüphelerin uyanmasına neden olmuş olabilir. Esasen, beşer mahsûlü hangi eser kusurdan uzaktır! Ancak biz, belirmesi muhtemel şüphelerin izalesini, konuya gerçekten ilgi duyanların kültürel seviye ve samîmiyetlerine bırakarak bahse son veriyoruz.

(43) Buhari, edeb 27, hars 1; Müslim, müsâkat 7 - 10; İ. Hanbel 111, 147.

(44) Bezzar ve Ebû Nuaym'ın rivayet ettikleri bu hadisin bir benzerini, İbnu Mâce de rivayet etmiştir. Bkz., İ. Mâce, mukaddime 20.

(45) İ. Mâce, ticârât 1; Nesâi, büyü' 4; Dârimî, büyü' 8.

(46) İ. Mâce, ticârât 2.

(47) Kettâni a.g.e., 11, 2.